

4. Funkce rodiny

- *Výchovná (socializační)* - poznávání mezilidských vztahů; formování já dítěte
- *Emocionální* - uspokojování základních emocionálně míněných potřeb (láska, bezpečí,...)
- *Biologická* - biologická reprodukce společnosti prostřednictvím rodiny
- *Ekonomická* - materiální zabezpečení

Čtyři pásma funkčnosti rodiny:

- **funkční rodina** – nenarušená, schopná zabezpečit dítěti dobrý vývoj a prosperitu,
- **problémová rodina** – s výskytem poruch některých funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte v něm. Rodina je schopna řešit tyto problémy sama nebo s pomocí jiných,
- **dysfunkční rodina** – s výskytem vážnějších poruch některých nebo všech rodinných funkcí, které bezprostředně ohrožují rodinu jako celek a především vývoj dítěte; tato rodina potřebuje soustavnou pomoc ze strany odborníků,
- **afunkční rodina** – poruchy jsou takového rozsahu a kvality, že rodina přestává plnit svůj základní účel. Dítěti závažným způsobem škodí nebo dokonce ohrožuje jeho existenci; řešením je umístění dítěte v náhradní rodinné výchově

(Dunovský, 1986, s. 38).

Hlavním posláním rodiny je příprava jedince na jeho pozdější zařazení do společnosti

Za hlavní rysy kvalitně fungující rodiny považujeme:

- vysoký stupeň soudržnosti a spolupráce v rodině a to mezi všemi členy navzájem
- emočně pozitivní vztahy
- otevřenou, upřímnou a srozumitelnou komunikaci mezi všemi členy rodiny
- vzájemný respekt všech členů navzájem
- proměnlivou dělbu rolí, při které se respektuje zralost i zájmy jednotlivých členů rodiny
- dynamiku vztahů
- schopnost a dovednost rodiny překonávat zátěžové a konfliktní situace
- oporu rodiny v širším sociálním zázemí

Ad 2) Funkční rodina s přechodnými, více či méně vážnými problémy

- a) Nezralá rodina
- b) Přetížená rodina
- c) Ambiciózní rodina
- d) Perfekcionistická rodina
- e) Autoritářská rodina
- f) Rozmazlující (protekcionistická)
- g) Rodina nadměrně liberální a improvizující
- h) Odkládající rodina
- i) Disociovaná rodina

5. Význam rodinného prostředí pro rozvoj osobnosti dítěte, podmínky rodinné výchovy

Rodina dítěti zprostředkuje

- Významné modely chování
- Systém, jak se orientovat v okolním světě
- Jistotu, stabilitu zázemí i dostatek podnětů
- Identifikační vzory obou pohlaví
- Sebedůvěru
- Jasný vztahový rámec vůči ostatním lidem, světu obecně i vůči sobě samému

Vztahy v rámci rodiny

- Rodičovská dyáda
- Vztahy k sourozencům
- Prarodiče

5. Význam rodinného prostředí pro rozvoj osobnosti dítěte, podmínky rodinné výchovy

- materiálně-ekonomické
- demograficko-psychologické
- kulturně - pedagogické

Materiálně - ekonomické

- otázka zařazení rodiny a jejích aktivit do ekonomického makrosystému společnosti,
- individuální spotřeba rodiny jako součást životního způsobu rodiny a z toho plynoucí aspekty,
- problematika zaměstnanosti rodičů, otců i matek a vliv této skutečnosti na děti,
- vliv techniky a technických prostředků na život současné rodiny a některé další otázky,
- např. materiální podmínky pro zájmovou činnost dětí, pro přípravu dětí do školy a podobně.

Demograficko-psychologické

Jsou těžištěm působení na dítě a na celkovou kvalitu rodiny.

Utváří povahové, mravní a volní vlastnosti.

- přirozenou strukturu rodiny a aspekty vyplývající z působení otcovského, mateřského, sourozeneckého a prarodičovského,
- vnitřní stabilitu rodiny jako základnu emocionální atmosféry rodinného prostředí a předpoklad existence a přirozeného rozvíjení všech dimenzí rodinného života.

Kulturně - pedagogické

- hodnotová orientace a vzdělání rodičů,
- míra pedagogizace rodinného prostředí
 - výchovný styl
 - sjednocení výchovného stylu v rodině
 - vztahy se školou

DEPRIVACE

- A) Z VNĚJŠÍCH SOCIÁLNĚ EKONOMICKÝCH A KULTURNÍCH PŘÍČIN (neúplné rodiny, rodiče často mimo domov, nízká ekonomická nebo kulturní úroveň rodiny, která neposkytuje dostatek podnětů pro přirozený vývoj dítěte)
- B) Z VNITŘNÍCH (psychických) PŘÍČIN (zájmové zaměření rodičů, charakterová nevyzrálost, duševní poruchy)

Rodina jako primární socializační prostředí

- V rodině probíhá tzv. **primární socializace** – realizuje se v ní první kontakt dítěte se společností a kulturou. Rodina je základním životním prostředím dítěte.
 - Obklopuje dítě
 - Promítá se do něho
- Odráží se v jeho vlastnostech, v jeho chování, jednání**

Co je socializace

- ***Socializaci osobnosti můžeme definovat jako proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá: vyrovnává se s nimi, podléhá jim či je tvořivě zvládá (Helus, 2008, s.71)***
 - **K socializaci dochází**
 1. Začleňováním člověka do mezilidských vztahů
 2. Zapojováním člověka do společných činností
 3. Integrovaním člověka do společensko-kulturních poměrů
 - **Psychické socializační procesy**
 1. Raná symbiotická vazba
 2. Zvnitřňování na základě identifikace (ztotožňování)
 3. Učení zpevněním
 4. Kognitivní sociální učení
- má dva projevy: observační učení a socializační autoregulaci

Socializace: funkční
nefunkční

Nedostatečná socializace dítěte

- Příběh Kamaly a Amaly
- Kašpar Hauser
- Současný příběh

Rodina jako primární socializační prostředí

Funkce rodiny vzhledem k dítěti a jejich selhávání (Helus, 2007, s. 149)

1. Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života.
2. Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte: Dítě má silnou potřebu jistoty, že patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů v rámci své rodiny.
3. Rodina skýtá již od nejútlejšího dětství akční prostor, tzn. Prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými.
4. Rodina postupně uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení.
5. Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce či dívky.
6. Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady.
7. Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého.
8. Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého postavení, založení.
9. Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti, o světě.
10. Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc – je útočištěm v situacích životní bezradnosti.

Průběh socializace v období od tří do šesti let

Socializační proces zahrnuje v tomto období tři vývojové aspekty (podle Langmeiera, Krejčířové, 1998, s. 89-100):

1. Vývoj **sociální reaktivity**, tj. vývoj bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí.
2. Vývoj **sociálních kontrol a hodnotových orientací**. Jedná se o vývoj norem.
3. Osvojení **sociálních rolí**

Základní psychické potřeby (podle Zdeňka Matějčka)

- 1. *Potřeba stimulace*
- 2. *Potřeba smysluplného světa (učení)*
- 3. *Potřeba životní jistoty (citové vztahy)*
- 4. *Potřeba pozitivní identity (naše já, společenská hodnota)*
- 5. *Potřeba otevřené budoucnosti*

Mít děti či nemít děti

1. *Potřeba stimulace*

(podle Zdeňka Matějčka)

■ Mít děti:

- Dítě je velmi pohyblivý živel,
dramatický – přináší plno
vzruchu do života
- nikdy není nouze o zábavu ani
o starosti a úzkosti
 - s dětmi se rozhodně
nenudíme, naopak bez nich by
byl život nudný a prázdný
 - i manželství by bylo prázdné

■ Nemít děti:

- Děti brání stimulaci jinými podněty
- člověk je jimi vázán, nemůže si
života plně užít
 - život s dětmi je monotónní a
nudný
 - zatěžují a ochuzují i manželský
život

Mít děti či nemít děti

2. *Potřeba smysluplného světa* (učení) (podle Zdeňka Matějčka)

■ Mít děti

Dítě přináší rodičům poznatky a zkušenosti jinak nezískatelné, umožňuje jejich vnitřní růst.

Děti rostou k dospělosti a rodiče s nimi zrají k životní moudrosti a to je něco specificky lidského.

■ Nemít děti

Dítě brání získávání jiných poznatků a zkušeností, „uvazuje“ člověka u plotny, u plenek, u školních úkolů.

„Nic z toho člověk nemá!“

Mít děti či nemít děti

3. *Potřeba životní jistoty (citové vztahy)* (podle Zdeňka Matějčka)

■ Mít děti

Děti přijímají lásku, ale také ji vracejí.

Je tu někdo, kdo je k nám vázán hlubokým, čistým citovým poutem.

Nemůže nás opustit, až do stáří budeme mít na koho myslet a bude o nás citové postaráno.

Vztah dětí k nám je významná záruka naší životní bezpečnosti.

■ Nemít děti

Dítě naši potřebu bezpečnosti stále ohrožuje.

Budeme mít stále strach, že se mu něco stane, že bude zlobit, že v životě neuspěje, že se dostane na scestí atd.

Mít děti znamená být velmi zranitelný právě v nich.

Je možno na nás skrze ně vykonávat nátlak.

Jsme jimi vázáni a svázáni.

Mít děti či nemít děti

4. *Potřeba pozitivní identity* (naše já, společenská hodnota) (podle Zdeňka Matějčka)

■ Mít děti

Mít děti zhodnocuje člověka, dává muži a ženě společenskou hodnotu a hodnost.

Ve vztahu k dítěti ztrácíme anonymitu a nejsme anonymitou ohroženi, protože nás potřebuje.

Jsme normálními lidmi – všichni to musí vidět a uznat.

■ Nemít děti

Mít děti brání dosažení významných společenských cílů.

Dokázali bychom víc, starali bychom se o důležitější věci, měli bychom vyšší společenské postavení.

„Mít děti“ nás zařazuje do davu obyčejných lidí s obyčejnými starostmi – uzemňuje nás to.

Mít děti či nemít děti

5. *Potřeba otevřené budoucnosti* (podle Zdeňka Matějčka)

■ Mít děti

Mít děti otvírá budoucnost – s dětmi se stále na něco těšíme a něčeho se obáváme.

V dětech také překonáváme svůj osobní čas – v dětech pokračuje dál do další generace náš biologický vklad a tvořivé dílo naší výchovy.

Jsme součástí mohutného proudu vývoje lidského rodu.

■ Nemít děti

Mít děti nám brání, abychom vytvořili takové dílo, které by přetrvalo věky a v němž bychom překonali svůj osobní čas.

Jsme upoutáni ke každodenním starostem, jsme vězni současnosti.

I naše tvůrčí svoboda je tím omezena.

Principy rodinné výchovy

- Vzájemné uspokojování duševních potřeb dětí a jejich vychovatelů
- Trvalost a hloubka citových vztahů
- Společná budoucnost
- Společenství prostoru, času a prožitků
- Výchovná interakce
- Soužití a sdílení

6. Nové jevy v současných proměnách rodinného života

- Běžná jsou bilingvní manželství
- Rodiny, které několikrát ve svém vývoji změni lokální kulturu
- Rodiny, ve které žijí nebo které pečují o děti partnera, partnerky, děti společné
- Rodiny formálně nesezdané
- Homosexuální páry pečující o děti
- Neúplné rodiny vzniklé rozvodem, úmrtím
- Rodiny od počátku monoparentální

6. Nové jevy v současných proměnách rodinného života

Podle populačního vývoje z roku 2001

- nízká úroveň sňatečnosti
- zvyšování průměrného věku matek
- nárůst počtu dětí narozených mimo manželství
- nejvyšší úroveň plodnosti je ve skupině žen ve věku 25 až 29 let
- pokles počtu interrupcí
- rozvodovost na vysokém stupni, z uzavřených manželství končilo 43% v roce 2000 rozvodem

Vliv celospolečenských změn

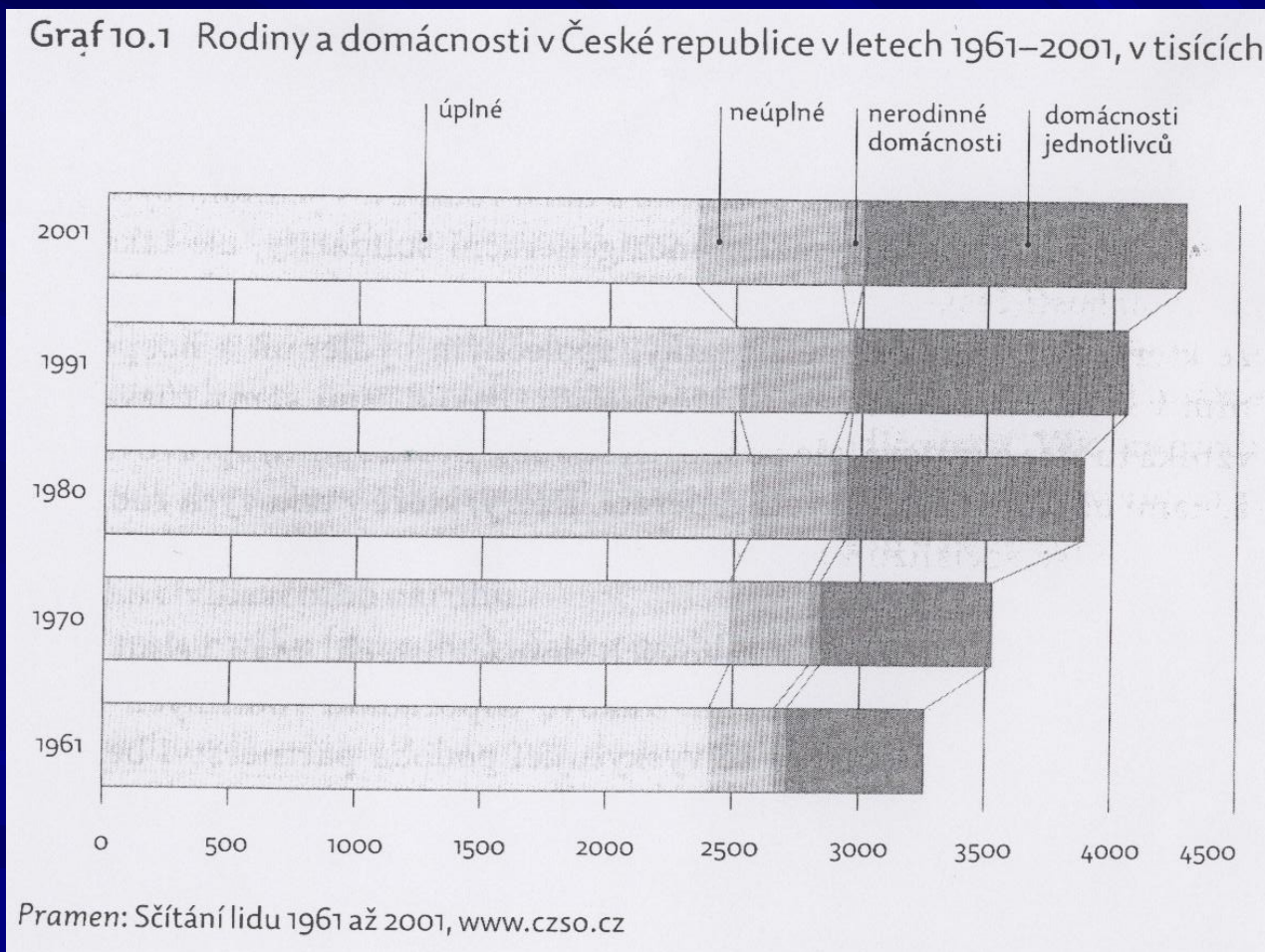
- migrace, „zmenšování“ světa, styk různých kultur
- nezaměstnanost, reakce jiným profesním zaměřením

FEMINIZACE

- stejné mzdy žen a mužů za stejnou práci;
- stejné příležitosti a stejný přístup ke vzdělání mužů a žen;
- společné formy péče o děti;
- právní a finanční nezávislost všech žen;
- ochrana všech žen bez ohledu na jejich status před jakýmkoliv formami násilí;
- přeformulování všech zákonů, ale i přestrukturování institucí, které zvýrazňují mužskou dominanci a umožňují agresi mužů vůči ženám (Velký sociologický slovník, 1996, s. 308 – 309).

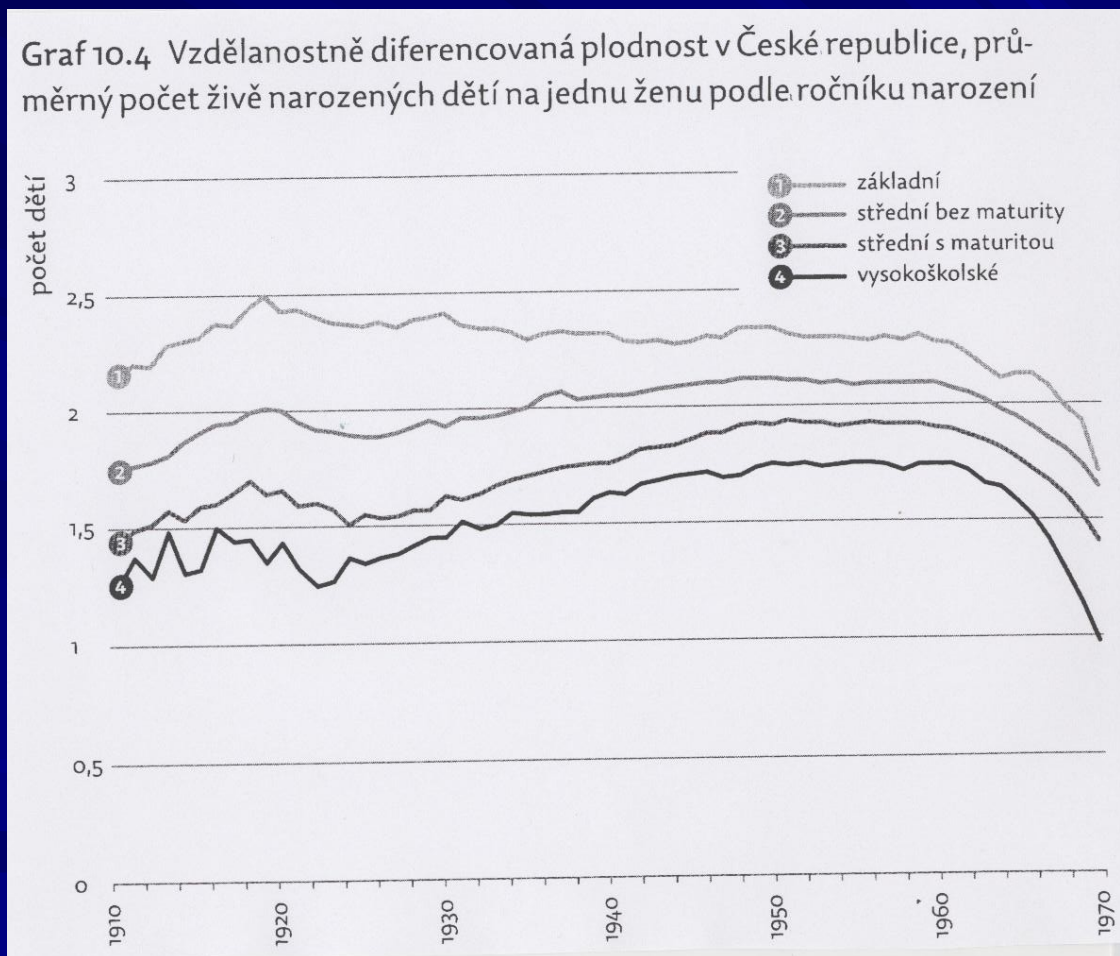
Graf 10.1 Rodiny a domácnosti v České republice v letech 1961 – 2001

(publikováno v Možný, I.: Rodina a Společnost, Praha, nakladatelství Slon, 2007)



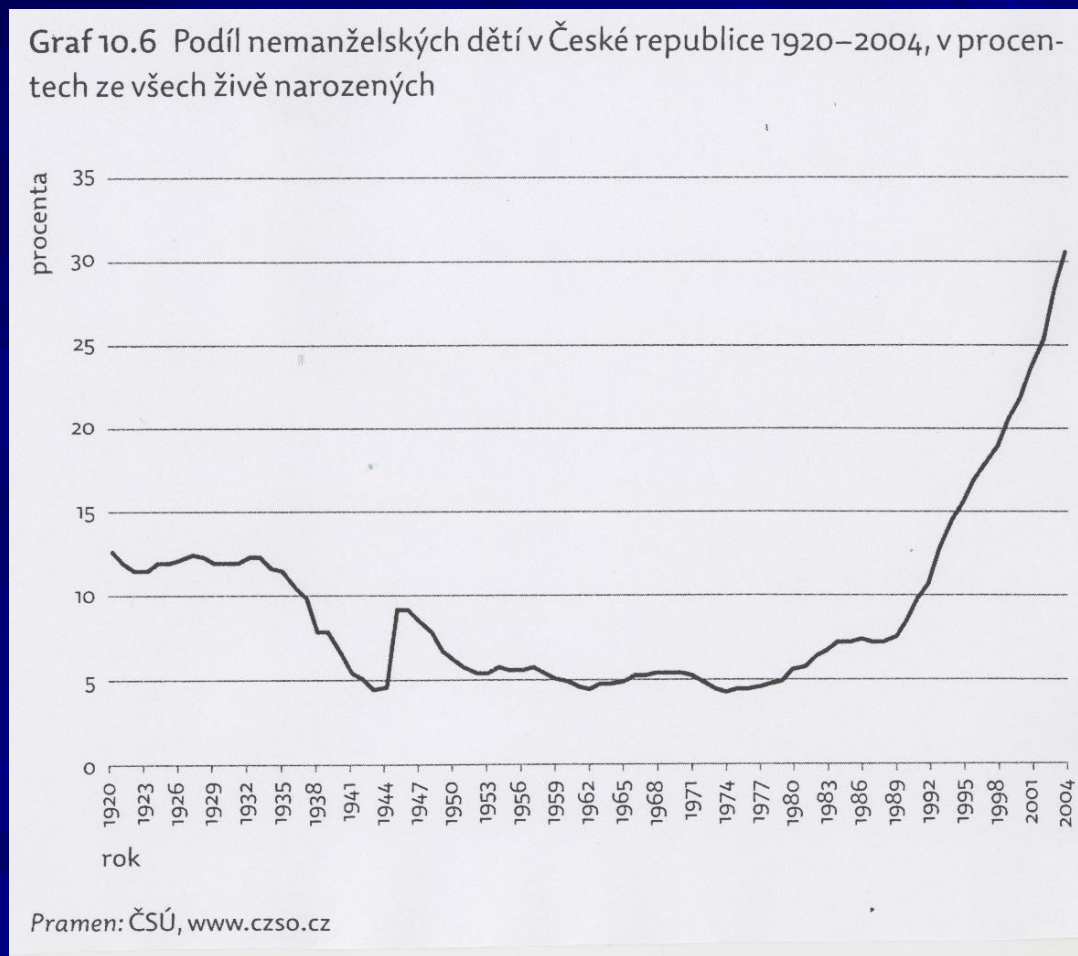
Graf 10.4 Vzdělanostně diferencovaná plodnost v České republice, průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu podle ročníku narození

(publikováno v Možný, I.: Rodina a Společnost, Praha, nakladatelství Slon, 2007)



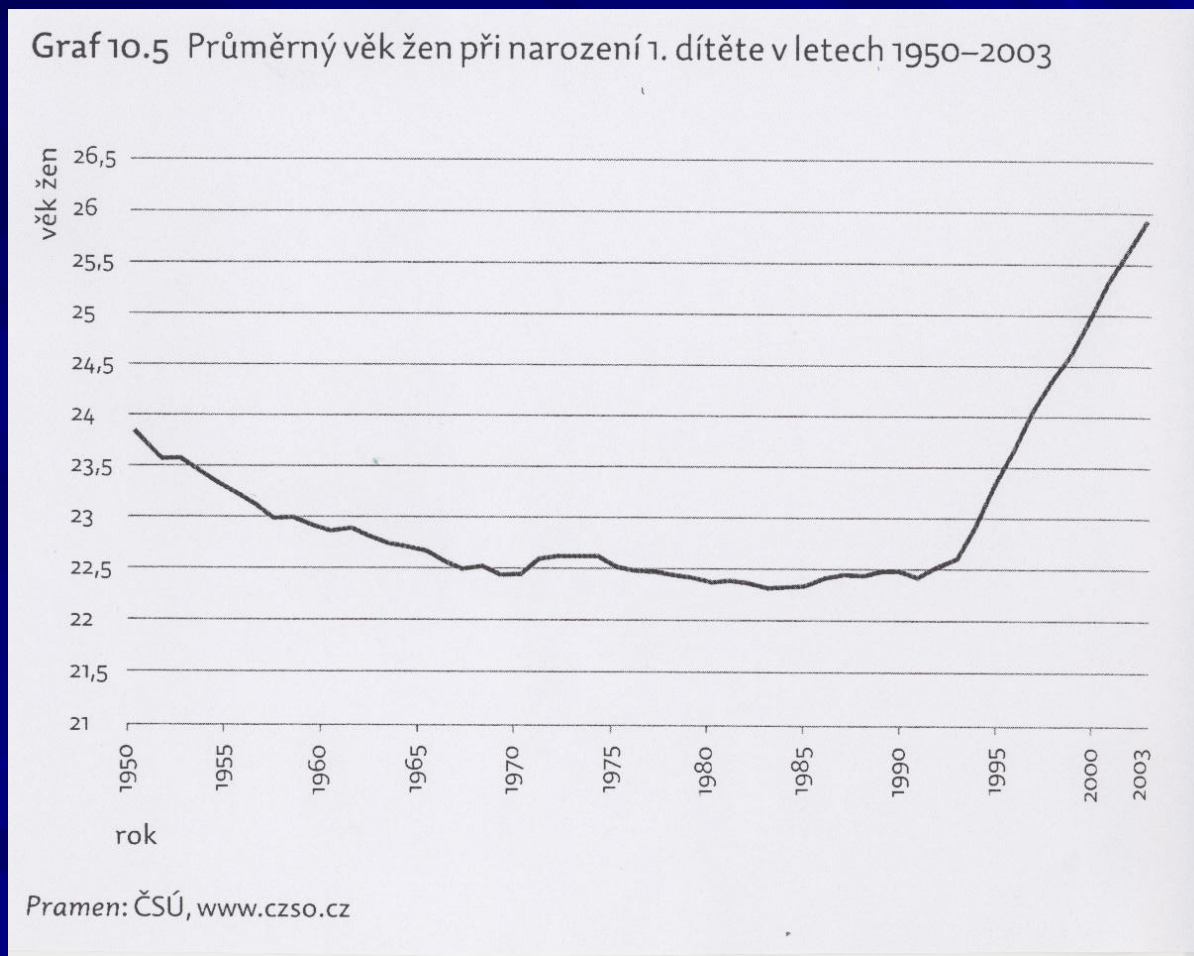
Graf 10.6 Podíl nemanželských dětí v České republice v letech 1920 – 2004, v procentech ze všech živě narozených

(publikováno v Možný, I.: Rodina a Společnost, Praha, nakladatelství Slon, 2007)



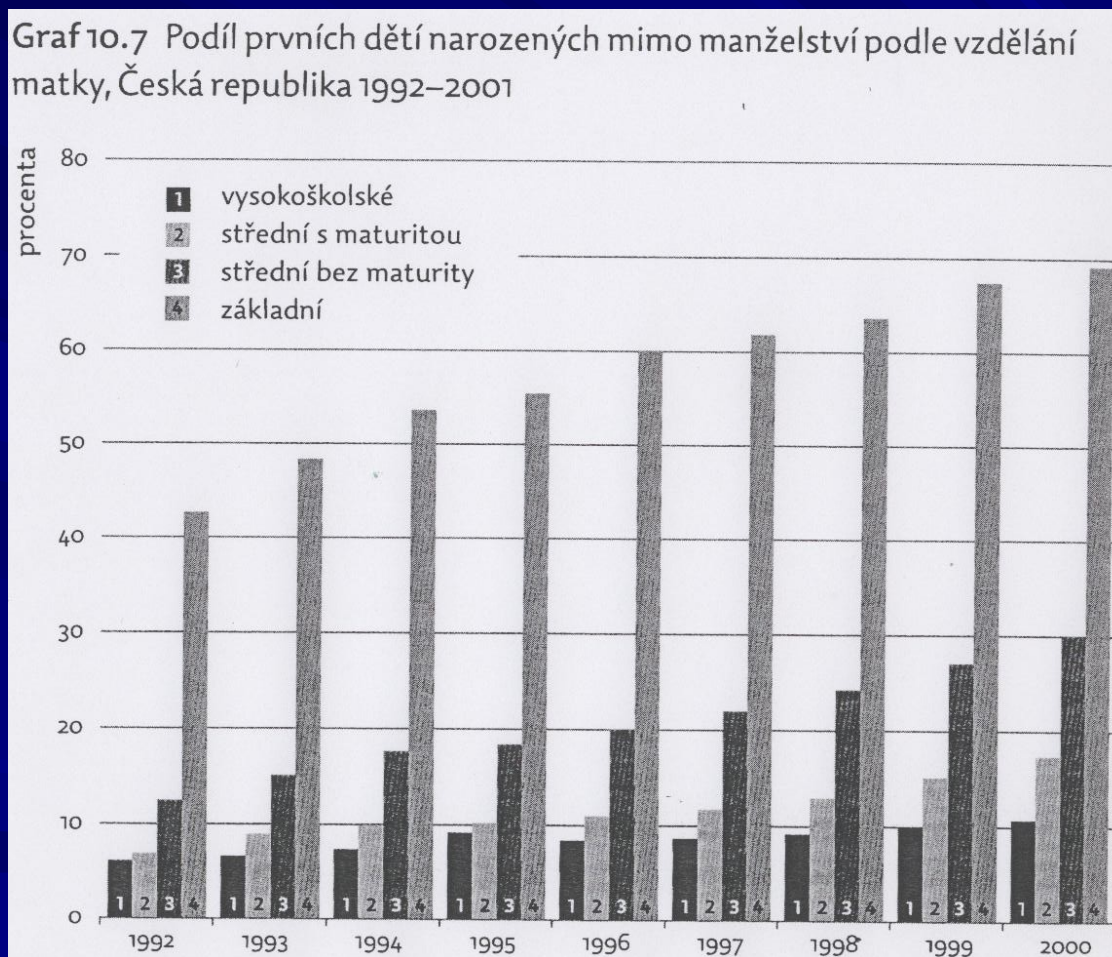
Graf 10.5 Průměrný věk žen při narození 1. dítěte v letech 1950 – 2003

(publikováno v Možný, I.: Rodina a Společnost, Praha, nakladatelství Slon, 2007)



Graf 10.7 Podíl prvních dětí narozených mimo manželství podle vzdělání matky, Česká republika 1992 – 2001

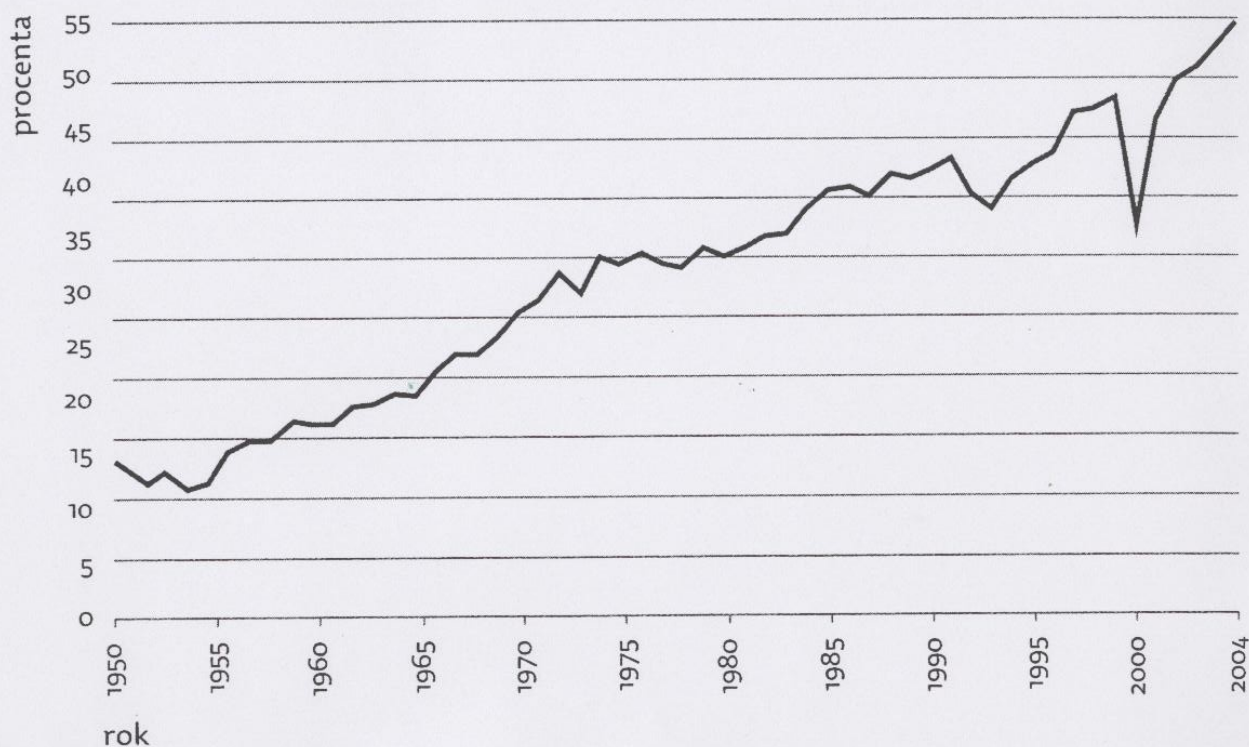
(publikováno v Možný, I.: Rodina a Společnost, Praha, nakladatelství Slon, 2007)



Graf 10.8 Úhrnná míra rozvodovosti v České republice 1950 – 2004

(publikováno v Možný, I.: Rodina a Společnost, Praha, nakladatelství Slon, 2007)

Graf 10.8 Úhrnná míra rozvodovosti* v České republice 1950–2004



*Podíl manželství končících rozvodem za předpokladu zachování intenzit rozvodořnosti podle délky trvání manželství

Graf 10.10 Vývoj počtu osob ve věkových skupinách nad 65 let v České republice v letech 2000 – 2050

(publikováno v Možný, I.: Rodina a Společnost, Praha, nakladatelství Slon, 2007)

